

Ο ΑΡΜΑΤΟΛΟΣ ΜΕΪΝΤΑΝΗΣ

(ΤΕΛΗ 17ου ΑΙ.)

Κατά τους πρώτους ιδίως αιώνες της Τουρκοκρατίας θά εξήσαν και θά ἔδρασαν πολλοί ἀσφαλῶς και ὀνομαστοί ἀρματολοὶ και κλέφτες, γιὰ τους ὁποίους ἕμως σήμερα δὲν ξέρουμε τίποτε. Μόνον ἡ εὕρεση και ἡ δημοσίευση νέων ἱστορικῶν πηγῶν ἴσως μᾶς γνωρίση μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς και μᾶς ἀποκαλύψη ἐνδιαφέρουσες πτυχές ἀπὸ τῆ δρᾶση τους, ὅπως π.χ. ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκδοση τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων» τοῦ Νικ. Κασομούλη¹, ὁ ὁποῖος ἐξιστορεῖ τὴν ζωὴ ἐνὸς σχεδὸν ἀγνωστοῦ ἀρματολοῦ και κλέφτη τοῦ 17ου αἰ., τοῦ Μεγδάνη, ἢ μᾶλλον τοῦ Μεϊντάνη, ὅπως θά ἔπρεπε νὰ γραφῆ τὸ ὄνομά του.

Τὴν ἱστορία του τὴν ἄκουσε ὁ Κασομούλης ἀπὸ τὸν καπετάνιο τοῦ Ἄσπροποτάμου Νικολὸ Στορνάρη τὸν καιρὸ ποὺ ὑπηρετοῦσε κοντὰ του ὡς γραμματικὸς (1822-1826). Ἄλλὰ και ὁ Στορνάρης εἶχε ἀκούσει νὰ μιλοῦν γι' αὐτὸν — ἀγνωστο πότε — οἱ πατέρες τῆς μονῆς Κλινοβοῦ Ἄσπροποτάμου, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐδιάβασαν τὴν ἱστορία του ἀπὸ ἓνα χειρὸ γραφο. Ἡ ἱστορικὴ λοιπὸν διήγηση γιὰ τὸν ἀρματολὸ Μεϊντάνη μᾶς ἔχει παραδοθῆ ἀπὸ τρίτο πρόσωπο, τὸν Κασομούλη, ὁ ὁποῖος τὴν κατέγραψε μετὰ τὸν Μάιο τοῦ 1841, δηλαδὴ ὕστερ' ἀπὸ 16-19 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἄκουσε. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἔχη ἀλλοιωθῆ σημαντικὰ ἢ ἀκρίβεια τῶν γεγονότων και τῶν χρονολογιῶν τῆς ἱστορίας, ὅπως αὐτὴ μᾶς παραδίδεται ἀπὸ τὸν Κασομούλη. Ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τώρα τίς δυσκολίες ποὺ ἔχει ν' ἀντιμετωπίση ὁ ἱστορικὸς, ἔταν ἐπιχειρήση νὰ διερευνήση τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἀναζητώντας τὴν ἀλήθεια.

Και πρῶτα τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο Μεϊντάνης δὲν εἶναι τὸ πραγματικὸ του. Ἡ τουρκικὴ λέξη *μεϊντάνης*, ποὺ πῆρε στὰ ἑλληνικὰ τὴ σημασία *ληστής, κλέφτης*, φαίνεται ἔτι ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀνταρσία του προσκολλήθηκε ὡς ἐπίθετο δίπλα στὸ μικρὸ του ὄνομα. Τὸ ἴδιο ἔγινε και μὲ ἄλλους σύγχρονους κλέφτες. Πάντως ὁ Μεϊντάνης ἀπὸ τὴν Κοζάνη, ὅπως

¹ Νικ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθῆναι 1939, τόμ. 1 σελ. σ', σγ'-σδ'.

τὸν θέλει ὁ Κασομούλης, δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν σύγχρονό του Πάνο Μεϊντάνη ἀπὸ τὴν Κατούνα, ἔπως νομίζει ὁ Βλαχογιάννης¹. Τὸ πρᾶγμα θ' ἀποδειχθῆ στὸ τέλος τῆς μικρῆς μου αὐτῆς μελέτης.

Ὁ Μεϊντάνης τῆς Κοζάνης ἔζησε καὶ ἔδρασε, κατὰ τὸν Κασομούλη, μεταξύ 1660 - 1690 στὴ Μακεδονία καὶ Θεσσαλία καὶ συγκεκριμένα στὶς περιοχὲς Καστοριάς, Ἐδεσσας, Βέροιας, Σερβίων, Ἐλασσώνας καὶ Τρικκάλων. Σὲ πολλὲς συμπλοκὰς εἶχε κατατροπώσει τοὺς Τούρκους καὶ εἶχε γίνει τὸ φόβητρό τους γιὰ πολλὰ χρόνια. Ἔτσι ἀναγκάστηκε ὁ πασὰς τῶν Τρικκάλων νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ ἀρματολίκι τῆς περιοχῆς, ἔπου τελευταία δροῦσε, πρόταση πού τὴ δέχτηκε ὁ Μεϊντάνης. Μπῆκε λοιπὸν μὲ πομπή στὰ Τρίκκαλα, γιὰ νὰ παρουσιαστῇ ἔμπρὸς στὸν καδὴ νὰ δηλώσῃ ἐπίσημα τὴν ὑποταγή του (νὰ κάμῃ τὸ ἰταάξι, ἔπως ἔλεγαν)², πῆρε τὸν μουρασελέ, τὴν ἀπόφαση δηλαδὴ πού τὸν ἀναγνώριζε ὡς καπετάνιο ὀρισμένων ἐπαρχιῶν, φαίνεται τῆς περιοχῆς Τρικκάλων, καὶ γύρισε γεμάτος τιμὲς πίσω στὰ γνῶριμά του ἐδάφη μὲ τὴν ἐντολή νὰ τὰ προφυλάγῃ τώρα ἀπὸ τοὺς κλέφτες. Δὲν ξέρομε πότε ἀκριβῶς ἔγινε τὸ γεγονός αὐτό. Πάντως στὴ θέση του αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἔμεινε ἀρκετὰ χρόνια, παρὰ τίς ἐπιβουλὰς πολλῶν Τούρκων ἐπισήμων καὶ τῶν προκρίτων τῶν Τρικκάλων, πού τὸν φθονοῦσαν γιὰ τὴν ἐπιρροή καὶ τὴ δύναμή του στὴν περιοχὴ³.

Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἡ ἀφήγησις τοῦ Κασομούλη παρουσιάζει κενά, ἀνακρίβειες καὶ σκοτεινὰ σημεῖα, τὰ ὅποια θὰ προσπαθήσω—ἔσο μου εἶναι δυνατὸν—νὰ διαλευκάνω. Ὁ Μεϊντάνης, γράφει ὁ Κασομούλης, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τίς παγίδες τῶν ἐχθρῶν του, φρόντιζε νὰ περιοδεύῃ στὶς ἐπαρχίες του μόνο τὴν ἀνοιξη, ἐνῶ τὸ φθινόπωρο καὶ τὸν χειμῶνα κρυβόταν σὲ ἀπομονωμένα καὶ ἀπόκρημνα μέρη, ἰδίως στὰ χωριά τοῦ Ἀσπροποτάμου Γαρδίκι καὶ Μουτζιάρα, πού βρισκόνταν στὴν ἀνατολική πλευρὰ τῆς Πίνδου μέσα σὲ φαράγγια καὶ περιτριγυρίζονταν ἀπὸ τὰ παρακλάδια τοῦ Ἀχελώου. Τὸν χειμῶνα τὸ μέρος αὐτὸ τὸ σκέπαζαν τὰ χιόνια καὶ τὸ ἔκαναν ἀπροσπέλαστο κρησφύγετο.⁴ Ἦταν ὅμως δυνατὸν ὁ ἀρματολὸς Μεϊντάνης νὰ ζῆ στὴν ὄρεινὴν περιοχὴ του ἀπὸ τίς ἀρχεὲς κιόλας τῆς καπετανίας του μὲ τόσες προφυλάξεις, σχεδὸν καταδιωκόμενος, αὐτὸς πού ἀψηφώντας τὸν κίνδυνον ἐνέδρας εἶχε τολμήσει νὰ κατεβῆ στὰ Τρίκκαλα καὶ νὰ παρουσιαστῇ ἔμπρὸς στὸν καδὴ, γιὰ νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιος ἀπ' αὐτὸν τὸ δίπλωμα τοῦ ἀξιωματὸς του; Οἱ κλέ-

¹ Κασομούλη, Ἐνθυμ. 1 σελ. 6 ὑπ. 1.

² Τὰ σχετικὰ μὲ τὴ δήλωσις τῆς ὑποταγῆς τῶν κλεφτῶν κλπ. βλ. στοῦ Α. Κουτσονίκα, Γενικὴ Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθήναι 1864, τ. 2 σ. θ'-ι'.

³ Κασομούλη, Ἐνθυμ. 1 σελ. 5.

⁴ Κασομούλη, Ἐνθυμ. 1 σελ. 5.

φτες πολὺ σπάνια πρόβαιναν στὴν τολμηρὴ αὐτὴ πράξη, ποὺ ἦταν δυνατὸν νὰ τοὺς στοιχίσῃ τὴ ζωὴ¹. Τί λοιπὸν συνέβη μὲ τὸν Μεϊντάνη; Ἐπειδὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἢ ἀφήγησις τοῦ Κασσομούλη μοῦ φαίνεται συγκεχυμένη καὶ ἀπίθανη, παραδέχομαι ὅτι ὁ Μεϊντάνης, ὕστερ' ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια ποὺ ἔμεινε στὸ ἀρματολίκι, ἀναγκάστηκε νὰ ξαναγίνῃ κλέφτης καὶ νὰ πάρῃ τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα. Ἡ γνώμη μου αὐτὴ νομίζω ὅτι ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν παρακάτω ἀνορθόγραφη «ἐνθύμηση», ποὺ βρέθηκε γραμμένη στὸ ἐξώφυλλο ἐνὸς Μηναίου (ἔκδ. 1551) στὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Τριάδας τοῦ Βελθενδοῦ: *εις τοὺς χειλλίους εξακοσίους ἐνηνταπενι χρόνους εβγαλαν το Μιτανοι ἀπο τὸ ἀρματολήκοι καὶ το πήρεν ὁ Αλιμάνης εἰς ταις δικτὸ του Σεπτεμβρίου*². Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ «Μιτάνοι» τοῦ κειμένου εἶναι ὁ ἀρματολὸς Μεϊντάνης³, πολὺ γνωστὸς στὴν περιχὴ Βελθενδοῦ, Σερβίων, Κοζάνης καὶ Βέροιας. Ὡστε στὰ 1695 οἱ Τούρκοι πῆραν ἀπὸ τὸν Μεϊντάνη τὸ ἀρματολίκι καὶ τὸ ἔδωσαν στὸν Ἀλιμάνη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Τουρκαλβανὸ (Ἀλιμάν)⁴, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ τουρκαλβανικὰ στρατεύματα ποὺ δροῦν κατόπιν ἐναντίον τοῦ Μεϊντάνη. Σὲ ποιοὺς λόγους ὀφείλεται ἢ ἔλλειψη τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν Μεϊντάνη καὶ ἢ ἀφαίρεση τῆς καπετανίας του; Ἴσως ἢ ἀποκήρυξή του ἔχει σχέση μὲ τὸν μακροχρόνιο πόλεμο τῶν Βενετῶν μὲ τοὺς Τούρκους (1684-1699) καὶ τὴν σύμπραξη τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν στὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς. Πάντως γεγονὸς εἶναι ὅτι ἀπὸ τὶς 8 Σεπτεμβρίου 1695 ὁ Μεϊντάνης εἶναι καὶ πάλι κλέφτης. Ἔτσι τώρα ἐξηγοῦνται οἱ τόσες προφυλάξεις του γιὰ νὰ μὴν πέσῃ σὲ ἐνέδρα τῶν ἐχθρῶν του.

Ὁ Κασσομούλης ἐξακολουθώντας τὴν ἀφήγησή του γράφει ὅτι κάποτε οἱ Τούρκοι καὶ οἱ πρόκριτοι μὲ τὴν προδοσίαν μερικῶν χωρικῶν κατόρθωσαν νὰ μάθουν θετικὰ ὅτι ὁ Μεϊντάνης κρυβόταν στὰ χωριά Γαρδίκι καὶ Μουτζιάρια μὲ 15-20 μόνο συντρόφους του. Τότε, μέσα στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα, ἀποφάσισαν νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν. Ἐτοίμασαν μυστικὰ στὰ Τρίκαλα ἕνα σῶμα 3000 περίπου Ἀλβανῶν, ὅπως ἴσως ὑπερβολικὰ γράφει ὁ Κασσομούλης, καὶ τὸ βράδυ μιᾶς ἡμέρας τοῦ Δε-

¹ Βλ. *Κουτσονίκα*, Γενικὴ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, 2 σελ. 1'.

² *Μιχ. Καλινδρέη*, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆς Αὐτ. Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σελ. 54.

³ Πρβ. καὶ *Ι. Κ. Βασδραβέλλη*, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, 1796-1832, Θεσσαλονίκη 1940, σελ. 244.

⁴ Πρβ. ἀντικατάσταση Ἑλλήνων ἀρματολῶν ἀπὸ Ἀλβανοὺς τὴν ἴδια ἐποχὴ τοῦ *Ι. Κ. Βασδραβέλλη*, Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσ. 1948, σελ. 12 - 13, 65 - 68.

κεμδρίου—δὲν ἀναφέρεται τὸ ἔτος—ξεκίνησαν ἀκολουθώντας τὸ δρόμο Δραμίζι-Κόρμπο-διάσελο Βετερνίκου-Πύρας δέση-γέφυρα Μουτζιάρας-στενὰ τοῦ Γαρδικιοῦ. Μπροστὰ προχωροῦσαν ἀγγαρευμένοι χωρικοί, ἄλλοι μὲ φτυάρια ἀνοίγοντας τὸ δρόμο καὶ ἄλλοι μὲ δαδιά φωτίζοντας τὸν τόπο, καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ Τουρκαλβανοί. Ἔτσι τὴν ἄλλη ἡμέρα τὸ πρωὶ βρέθηκαν μέσα στὸ Γαρδικί, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποῦ ὁ Μεϊντάνης πῆγαινε στὴν ἐκκλησία «διὰ τὸ ἐπίσημον τῶν ἑορτῶν» (ἐνοεῖ, ἀσφαλῶς, τῶν Χριστουγέννων). Ὅταν τοὺς εἶδε, τραβήχτηκε ἀμέσως στὸ σπίτι του καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀντιστάθηκε 3-4 ὥρες. Τέλος, βλέποντας ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμιὰ σωτηρία, ἀποφάσισε μὲ τοὺς τελευταίους δικτῶ συντρόφους του ν' ἀνοίξῃ δρόμο μὲ τὸ γιαταγάκι μέσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Στὴν ἐξοδὸ του ὅμως ὅλοι βρῆκαν τὸ θάνατο. Οἱ Τοῦρκοι κατόπιν ἐκοψαν τὰ κεφάλια τους, τὰ ἔμπηξαν σὲ ψηλὰ κοντάρια καὶ θριαμβευτικὰ ξαναγύρισαν στὰ Τρίκαλα. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ πασὰς ἔστειλε τὸ κεφάλι τοῦ Μεϊντάνη στὸν σουλτάνο στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νὰ πιστοποιηθῇ ἡ μεγάλη ἐπιτυχία του¹.

Ἡ ἐξιστόρηση ὅμως τῶν τελευταίων ἡμερῶν καὶ στιγμῶν τοῦ Μεϊντάνη ἀπὸ τὸν Κασομούλη δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀκριβής, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς σύγχρονη τῶν γεγονότων «ἐνθύμηση»: ἔτους αψ [1700] ἐγένηκε χειμῶν φοβερός· καὶ ἔπεσε χιόνι πολὺ καὶ ἄρχισεν τὸ χιόνι ἀπὸ τοὺς εἴκοσι δικεβρίου καὶ ἐχιόνισε ἕως ὅπου ἐβγήκε ὁ μάρτιος. Καὶ ἔπεσ' ἓνα χιόνι πρῶτα καὶ ἔκαμε ἓνα μῆνα εἰς τὸν κάμπο· καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ δῶθε ἐβρέχει καὶ τὰ βουνὰ ἐχιόνιζαν, ἕως ὅπου ἐβγήκε ὁ μάρτις καὶ ἔπεσε καὶ ἄλλο ἓνα χιόνι εἰς τὲς εἴκοσι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔκαμε εἰς τὸν κάμπον ἡμέρ(α)ς ἧ' καὶ ἐφόρησαν πολλὰ πράματα καὶ τὸν αὐτὸν μῆνα ἐτζα[ο]κοσαν καὶ τὸ τελαίπωρον τὸν Μεηδάιον καὶ τὸν ἐχάλασαν. Εἰς χωρί(ο)ν Γαρδικί τὸν ἐπι(α)σαν καὶ εἰς Θεσσαλονίκη τὸν ἐχάλασαν².

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀξιόπιστη αὐτὴ σύγχρονη εἰδηση οἱ Τοῦρκοι ξεκίνησαν ἐναντίον τοῦ Μεϊντάνη τὸν Μάρτιο τοῦ 1700 (ὄχι τὸν Δεκέμβριο) καὶ κατόρθωσαν νὰ τὸν πιάσουν ζωντανὸ μέσα στὸ Γαρδικί. Ἔτσι ὁ Μεϊντάνης ἔζησε πάλιν ὡς κλέφτης πέντε ὀλόκληρα χρόνια, ἀπὸ τὸ 1695-1700. Ἀφοῦ πιάστηκε ἀίχμαλτος, πιθανὸν ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἥρωικὴ ἀντίσταση καὶ προσπάθεια ἐξόδου μέσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, μεταφέρθηκε

¹ Κασομούλη, Ἐνθυμ. 1 σελ. 5-6.

² Ν. Α. Βέη, Χρονογραφικὰ σημειώματα ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ΔΙΕΒ 6 (1902-1906) 97. Βλ. τὴν ἴδια «ἐνθύμηση» καὶ στοῦ Σπ. Λάμπρου, Ἐνθυμήσεων ἤτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογὴ πρώτη (ἀρ. 1-562) Ν. Ἑλληνομνήμων 7 (1910) 205-206.

στή Θεσσαλονίκη, όπου και θανατώθηκε. Ἐπομένως ὁ Μεϊντάνης αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστῆ μὲ τὸν σύγχρονό του Πάνο Μεϊντάνη, ποὺ βρῆκε τὸ θάνατο τὸ 1717 ἔμπρὸς στὸ Ἄγγελόκαστρο πολεμώντας ἐναντίον τῶν Τούρκων¹. Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνει ἀκόμη τὸ συμπέρασμα, ὅτι πολὺ πιθανὸν ὁ Κασομούλης ἢ ὁ καπετὰν Στορνάρης, εἴτε ἐπειδὴ εἶχαν ξεχάσει μερικὲς ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες τῶν γεγονότων εἴτε ἐπειδὴ ἔκριναν μέσα τους πὼς ὁ θάνατος τοῦ Μεϊντάνη δὲν ταίριαζε σ' ἕναν ἥρωα, ἀλλοίωσαν τὴν ἱστορικὴ διήγηση ἔτσι, ὥστε νὰ τὸν παρουσιάζουν νὰ δέχεται τὴν αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση τῶν Τουρκαλβανῶν μέσα στὸ χωριὸ τὶς ἡμέρες τῶν Χριστουγέννων καὶ νὰ βρῆσκῃ ἔνδοξο θάνατο σὲ μιὰ ἀπελπισμένη ἔξοδο.

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης

ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

---

¹ Βλ. Κ. Ν. Σάθα, Ἡ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, 1684 - 1715, Ἀθήνα: 1865, σελ. 34.